

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«КІЦМАНСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішенням педагогічної ради

ВСП «КФК ЗВО «ПДУ»

від «28» 02 2025 р. протокол № 5

Введено в дію наказом

ВСП «КФК ЗВО «ПДУ»

від «03» 03 2025 р. № 35 *з*

Директор Іван БІЛЯР

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА
«УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ»

підготовки фахового молодшого бакалавра

за освітньо-професійною програмою

«ГЕОДЕЗІЯ ТА ЗЕМЛЕУСТРІЙ»

2025 рік

Укладачі:

Тетяна ДРУЦУЛ, кандидат юридичних наук, викладач землевпорядних та юридичних дисциплін, кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії»

Тетяна Антошук, кандидат архітектури, викладач землевпорядних дисциплін, кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії»

Ганна Антошук, викладач землевпорядних дисциплін, кваліфікаційна категорія «спеціаліст вищої категорії», викладач - методист

Розглянуто та схвалено

цикловою комісією агромеханічних та землевпорядних дисциплін

Протокол № 7 від «07» 02. 2025 року

Голова циклової комісії Ганна АНТОЩУК

Погоджено

методичною радою

Протокол № 4 від «27» 02. 2025 року

Голова методичної ради Світлана СЛОБОДЯН

Пояснювальна записка

Предметом вивчення навчальної дисципліни є земельні ресурси України, які вражають своєю різноманітністю як з точки зору географії, так і ландшафтів, права і обов'язки суб'єктів права на землю тощо.

Міждисциплінарні зв'язки: усі дисципліни землевпорядного напрямку.

Для кращого засвоєння матеріалу викладач повинен використовувати різноманітні форми і методи навчання: заняття на виробництві, заняття-екскурсії, рольові ігри, семінарські заняття, інноваційні технології, наочні посібники (карти землекористування, кадастрові плани, зразки документації з управління земельними ресурсами, цифрові моделі рельєфу, геоінформаційні системи, аерофотознімки, тематичні плакати, навчальні відеофільми, презентації, моделі земельних ділянок).

Структура освітнього компонента є орієнтовною. Під час складання робочих навчальних програм викладачі можуть вносити обґрунтовані зміни та доповнення в зміст навчального матеріалу та розділ навчальних годин за темами в межах бюджету часу, відведеному навчальним планом на вивчення освітнього компоненту. Внесені зміни та доповнення мають бути обговорені на засіданні циклової комісії і затверджені заступником директора з навчальної роботи.

Програма освітнього компонента складається з таких розділів:

1. Теоретико-методологічні засади дисципліни.
2. Державне управління земельними ресурсами.
3. Управління земельними ресурсами в умовах ринкової економіки.
4. Економіка земельних ресурсів.

1. Мета та завдання вивчення освітнього компонента

Метою вивчення освітнього компонента «Управління земельними ресурсами» є пізнання сутності і закономірностей розвитку управління земельними ресурсами, вивчення методів та механізмів управління.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Управління земельними ресурсами» є регулювання земельних відносин з метою забезпечення раціонального використання земель, рівноправного розвитку всіх форм власності на землю, збереження та відтворення родючості ґрунтів, поліпшення природного середовища, охорони прав фізичних і юридичних осіб на землю тощо.

2. Очікувані результати навчання

Відповідно до Стандарту фахової передвищої освіти зі спеціальності 193 Геодезія та землеустрій освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України «від 10.02.2023 р. № 137, відповідності до Наказу Міністерства освіти і науки України від 02.05.2023 року № 510 «Про затвердження Типового положення про організацію освітнього процесу в закладах фахової передвищої освіти та Положення про практичну підготовку здобувачів фахової передвищої освіти» у результаті вивчення освітнього компонента «Управління земельними ресурсами» здобувач освіти повинен володіти такими предметними компетентностями:

Інтегральна компетентність: здатність вирішувати спеціалізовані задачі та практичні проблеми у процесі професійної діяльності в сфері геодезії та землеустрою із застосуванням теоретичних знань та методів, геодезичних, фотограмметричних, геоінформаційних, картографічних технологій і систем землеустрою та кадастру, чинного законодавства щодо регулювання земельних відносин.

Загальні компетентності: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях; здатність планувати та управляти часом; знання та розуміння предметної області та розуміння професії; здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово; здатність спілкуватися іноземною мовою; навички використання інформаційних і комунікаційних технологій; здатність проведення досліджень на відповідному рівні; здатність вчитися і бути сучасно навченим; здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; здатність бути критичним та самокритичним; здатність до адаптації та дії в новій ситуації; здатність генерувати нові ідеї (креативність); здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми; здатність приймати обґрунтовані рішення;

здатність працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії; здатність працювати в міжнародному контексті; здатність розробляти та управляти проектами; дух підприємництва, здатність проявляти ініціативу.

Спеціальні компетентності: здатність застосовувати знання з земельного права, земельних правовідносин з метою забезпечення права власності та користування землею і здійснювати операції з нерухомістю; здатність використовувати земельне законодавство з метою вирішення земельних спорів та юридичних оформлень землевпорядної документації; здатність здійснювати державний контроль за використанням і охороною земель та їх моніторинг, складати необхідну документацію та вести звітність; володіти знаннями з історії земельних відносин України та світу, аналізувати переваги і недоліки систем землевпорядкування та власності на землю в різних країнах та історичних періодах; здатність застосовувати законодавчу базу про Державне управління земельним фондом, його суть і завдання.

Оволодівши зазначеними вище компетентностями, здобувач освіти повинен

знати:

- основні законодавчі акти і нормативні документи при управлінні земельними ресурсами;
- особливості управління земельними ресурсами в умовах ринкової економіки;
- методи, функції та принципи управління;
- нормативно-методичні основи управління земельними ресурсами;
- управління земельними ресурсами в населених пунктах;
- особливості управління земельними ресурсами з особливим режимом використання; види експертизи землевпорядної документації тощо;

вміти:

- застосовувати законодавчі акти та нормативні документи щодо управління земельними ресурсами;
- проводити експертизу землевпорядної документації;
- проводити зонування території населених пунктів тощо.

3. Структура освітнього компонента

№ з/п	Назва розділу, теми програми	Обсяг годин				
		всього	у тому числі			
			лекційні	практичні	лабораторні	навчальна практика
1	2	3	4	5	6	7
НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА						
1. Теоретико-методологічні засади дисципліни						
1.1	Дисципліна, її суть, мета, тенденції структурних зміни у землекористуванні.	2	2			
1.2	Законодавчі акти та нормативні документи при управлінні земельними ресурсами.	4	2			2
1.3	Історичні та соціальні передумови розвитку системи управління земельними ресурсами.	2	2			
1.4	Теоретичні основи управління земельними ресурсами.	2	2			
1.5	Методи управління земельними ресурсами.	2	2			
1.6	Інформаційні системи управління земельними ресурсами	2	2			2
По розділу 1		16	12			4
2. Державне управління земельними ресурсами						
2.1	Організаційні структури управління земельними ресурсами	6	2			4
2.2	Нормативно-методичні основи управління земельними ресурсами	6	2			4
По розділу 2		12	4			8
3. Управління земельними ресурсами в умовах ринкової економіки						
3.1	Управління земельними ресурсами в населених пунктах	8	2	2		4
3.2	Розгляд, експертиза і затвердження землевпорядної документації	8	2	2		4
3.3	Особливості управління земельними ресурсами	6	2			4
3.4	Особливості управління сільськогосподарськими землекористуваннями	2	2			
3.5	Особливості управління земельними ресурсами з особливим режимом використання земель	6	2			4
3.6	Управління землями рекреаційного призначення	2	2			

3.7	Роль землевпорядкування в системі управління	6	2			4
3.8	Суть і структура землевпорядкування агроформувань	2				
	По розділу 3	40	16	4		20
4. Економіка земельних ресурсів						
4.1	Розвиток ринку землі, порядок справляння плати за землю	6	2			4
4.2	Порядок нарахування і справляння земельного податку	2	2			
4.3	Екологічні аспекти управління	6	2			4
4.4	Роль технічного паспорта земельних ділянок агроформувань	8	2	6		
	По розділу 4	22	8	6		8
НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА						
КУРСОВА РОБОТА						
РАЗОМ ПО ОСВІТНЬОМУ КОМПОНЕНТУ		90	40	10		40

4. Зміст освітнього компонента

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

ВСТУП

Зміст освітнього компонента охоплює відомості про теоретичні, законодавчі, нормативні основи, методи, функції та механізми управління земельними ресурсами, а також особливості управління земельними ресурсами на різних адміністративних рівнях, різних форм власності та різного цільового призначення.

Курс розроблено таким чином, щоб ознайомити здобувачів освіти із історичними та соціальними передумовами розвитку системи управління земельними ресурсами, основними завданнями, функціями, принципами та механізмами управління. Здобувачі освіти отримають знання щодо стандартів, норм, правил та регламентів управління земельними ресурсами.

Отримані знання є необхідними при плануванні управління земельними ресурсами на різних адміністративних рівнях, різних форм власності та різного цільового призначення. Без цих навиків і знань неможливо ефективно і грамотно керувати управлінням земельними ресурсами на всіх рівнях.

1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДИСЦИПЛІНИ.

Тема 1.1. Дисципліна, її суть, мета, тенденції структурних зміни у землекористуванні. Дисципліна, завдання і зміст, зв'язок з іншими дисциплінами. Використання земельного фонду України та регіону. Тенденції структурних змін у землекористуванні.

Тема 1.2. Законодавчі акти та нормативні документи при управлінні земельними ресурсами.

Конституційні засади управління земельними ресурсами. Земельний кодекс України – основа управління земельними ресурсами. Постанови ВРУ, КМУ, нормативно-правові акти. Органи, що здійснюють контроль за використанням та охороною земель.

Тема 1.3. Історичні та соціальні передумови розвитку системи управління земельними ресурсами.

Поняття управління земельними ресурсами. Земельні ресурси як об'єкт управління. Коротка історія еволюції земельними ресурсами. Управління земельними ресурсами на території України в період різні історичні періоди. Управління земельними ресурсами в радянській Україні.

Тема 1.4. Теоретичні основи управління земельними ресурсами.

Поняття, мета та зміст управління земельними ресурсами. Основні завдання, функції і принципи управління земельними ресурсами. Основні положення концепції сучасного управління земельними ресурсами.

Тема 1.5. Методи управління земельними ресурсами.

Поняття методів управління земельними ресурсами. Метод системного аналізу, програмно-цільовий метод, метод землеустрою та моделювання.

Тема 1.6. Інформаційні системи управління земельними ресурсами

Роль земельно-інформаційної системи управління земельними ресурсами. Планово-картографічне забезпечення ефективного управління земельними ресурсами. Роль комп'ютеризації в управлінні земельними ресурсами.

2. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ

Тема 2.1. Організаційні структури управління земельними ресурсами.

Основні принципи і вимоги до побудови організаційних структур управління. Організацій структура управління земельними ресурсами на державному, регіональному рівні та рівні району і міст. Компетенції органів державної влади з питань земельних ресурсів та екології і природних ресурсів щодо управління земельними ресурсами.

Тема 2.2. Нормативно-методичні основи управління земельними ресурсами.

Поняття стандартів, норм і правил, регламентів методичних рекомендацій та інструкцій. Державні стандарти як інструмент управління земельними ресурсами. Методичні підходи до управлінського аналізу проблем. Методика оцінки ефективності організаційної системи. Методика оцінки ефективності управлінських дій.

3. УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тема 3.1. Управління земельними ресурсами в населених пунктах.

Організаційні засади управління земельними ресурсами в населених пунктах. Генеральні плани забудови населених пунктів. Економіко-планувальне зонування території населених пунктів. Компетенції органів місцевого самоврядування щодо управління земельними ресурсами.

Практичне заняття

Економіко-планувальне зонування території населеного пункту.

Тема 3.2. Розгляд, експертиза і затвердження землевпорядної документації.

Зміст державної землевпорядної експертизи, її завдання та види. Порядок проведення державної землевпорядної експертизи. *Затвердження землевпорядної документації.*

Практичне заняття

Проведення експертизи землевпорядної документації.

Тема 3.3. Особливості управління земельними ресурсами.

Класифікація земельних ресурсів як інструмент управління. Категорії земель як об'єкт державного управління.

Тема 3.4. Особливості управління сільськогосподарськими землекористуваннями.

Особливості управління сільськогосподарськими землекористуваннями. Управління використанням та охороною земель лісового фонду. Залежність цінності та інвестиційної привабливості земельних ресурсів від природно-ресурсного потенціалу.

Тема 3.5. Особливості управління земельними ресурсами з особливим режимом використання земель.

Управління земельними ресурсами природно-заповідного та іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення. Управління земельними ресурсами щодо використання надр. Управління земельними ресурсами щодо використання надр.

Тема 3.6. Управління землями рекреаційного призначення.

Управління землями рекреаційного призначення. Управління меліорованими землями.

Тема 3.7. Роль землевпорядкування в системі управління.

Роль землевпорядкування в системі управління. Принципи сучасного землевпорядкування. Види та форми землевпорядкування. Зміст землевпорядкування.

Тема 3.8. Суть і структура землевпорядкування агроформувань.

Суть і структура землевпорядкування агроформувань та інших категорій земель.

4. ЕКОНОМІКА ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

Тема 4.1. Розвиток ринку землі.

Формування ринку землі. Роль ринкової інфраструктури в системі управління земельними ресурсами. Іпотека. Земельні (іпотечні) банки.

Тема 4.2. Порядок нарахування і справляння земельного податку.

Земельні аукціони. Порядок нарахування і справляння земельного податку чи орендної плати.

Тема 4.3. Екологічні аспекти управління.

Екологічні аспекти управління. Концептуальні засади ресурсощадного землекористування. *Концепція охорони земель, що ґрунтується на бездефіцитному балансі гумусу в ґрунті.*

Тема 4.4. Роль технічного паспорта земельних ділянок агроформувань.

Вдосконалення екологічної інфраструктури. Роль технічного паспорта земельних ділянок агроформувань.

Практичне заняття

Управління родючістю ґрунту.

Практичне заняття

Визначення балансу гумусу при існуючій структурі посівів.

Практичне заняття

Управління структурою посівів, що забезпечить бездефіцитний баланс гумусу в ґрунті.

Самостійна робота

Основним завданням закладів фахової передвищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства є формування творчої особистості, спеціаліста, здатного до самостійного підвищення фахового рівня, самоосвіти, креативності, інноваційної діяльності. Але вирішення цього завдання неможливе, якщо в освітньому процесі існуватиме лише передача знань від викладача до здобувача освіти. Щоб залучити здобувача освіти до активного здобуття знань, неocenенною є роль самостійної роботи.

В орієнтовній структурі освітнього компоненту до кожного розділу вказано кількість годин, відведена на самостійне вивчення. Самі ж теми самостійного вивчення визначає викладач, що забезпечуватиме його творче ставлення до праці, надасть можливість розвивати педагогічно доцільну лінію співпраці та перетворити дисципліну на засіб формування всебічно розвиненої особистості здобувача освіти.

Визначені теми самостійного вивчення повинні бути відображені в робочій навчальній програмі, розглянуті на засіданні циклової комісії та затверджені заступником директора з навчальної роботи.

5. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами діагностики (оцінювання та демонстрування результатів навчання) є: усне опитування на заняттях; письмові завдання; самостійні роботи; тестування; екзамен.

6. Критерії оцінювання навчальних досягнень

«Відмінно» - оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких навчальний матеріал відтворюється в повному обсязі, відповідь правильна, обґрунтована, логічна, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки. Здобувач освіти активно працює протягом усього курсу і показує при цьому глибоке оволодіння лекційним матеріалом, здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал. Практичне завдання виконане правильно, як з використанням типового алгоритму, так і за самостійно розробленим алгоритмом;

«Добре» - оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких відтворюється значна частина навчального матеріалу. Здобувач освіти виявляє знання і розуміння основних положень з навчальної дисципліни, певною мірою може аналізувати матеріал, порівнювати та робити висновки. Здобувач освіти активно працює протягом усього курсу, питання висвітлює повно, висвітлення їх завершене висновками, виявлене вміння аналізувати факти й події, а також виконувати навчальні завдання. У відповідях допущені несуттєві помилки, в усних відповідях – неточності, деякі незначні помилки, має місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, нечітко виражене ставлення слухача до фактів;

«Задовільно» - оцінюється завдання, що містить відповіді, в яких відтворюються основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування без достатнього розуміння; здобувач освіти у цілому оволодів суттю питань з даної теми, виявляє знання лекційного матеріалу, навчальної літератури, намагається аналізувати факти й події, робити висновки. Але на заняттях поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача, дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні теоретичного матеріалу. У практичних завданнях припущені несуттєві помилки;

«Незадовільно» - оцінюється завдання, що не виконане, або містить відповіді на рівні елементарного відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, фрагментів навчального матеріалу. Здобувач освіти виявив неспроможність висвітлити питання чи питання висвітлені неправильно, безсистемно, з грубими помилками, відсутні розуміння основної суті питань, висновки, узагальнення. У відповідях та практичному завданні припущені суттєві помилки.

7. Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основна

1. Управління земельними ресурсами та землекористуванням: базові засади теорії, інституціалізації, практики: монографія / А.М. Третяк, В.М. Третяк, Р.М. Курильців, Т.М.

Прядка, Н.А. Третяк; [за заг. ред. А.М. Третяка]. – Біла Церква: «ТОВ «Білоцерківдрук», 2021. – 227 с.

2. Управління земельними ресурсами: [навчальний посібник] / Г.І. Шарий, В.В. Тимошевський, Р.А. Міщенко, І.А. Юрко. – Полтава: ПолтНТУ, 2019. – 172.

3. Дорош Й. М., Барвінський А.В., Дорош О.С. Еколого-економічні та організаційноправові аспекти здійснення землеустрою сільськогосподарських підприємств в ринкових умовах: [монографія]. – К.: ФОП Ямчинський О.В., 2020. – 150 с.

4. Дорош Й. М. Державні стандарти, норми і правила як механізм формування інституціонального середовища територіального планування землекористування/ Й.М. Дорош, О.С. Дорош // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2015. – № 2-3. – С. 3–12.

5. Дорош О.С., Д.М. Мельник, Л.А. Свиридова. Реформування системи управління земельними ресурсами в умовах децентралізації влади. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2016. № 1-2. С. 16 – 25. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2016.01.016>

6. Дорош О. С., Мельник Д. М., Дорош А.Й. Концепт розподілу функцій управління землекористуванням в контексті розвитку територіальних громад. Збалансоване природокористування. 2017. № 3. С. 97–103.

7. Дорош О.С., Фоменко В.А., Мельник Д.М. Ключова роль землеустрою у плануванні розвитку системи землекористувань у межах територіальних громад Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2018. № 2. С. 22 – 33. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/zemleustriy2018.02.022>

8. Дорош О.С., Купріянич І.П., Мельник Д. М. Наукові підходи до розроблення планувальної документації на територію об'єднаної територіальної громади // Економіка природокористування і сталий розвиток. 2018. № 3–4 (22 – 23). С. 42 – 48. 9.

9. Третяк А.М. Екологія землекористування: [навчальний посібник] // А.М. Третяк, О.С. Будзяк, О.С. Дорош, В.М. Будзяк, Ю.О. Юречко; за заг. ред. А.М. Третяка – К.: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 178 с.

10. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

Додаткова

1. Курильців Р.М. Інтегроване управління землекористуванням в контексті сталого розвитку: теорія, методологія, практика. Дис. на зд. наук. ст. д. е. н. К.: 2017. 539 с. 24. Курильців Р.М. Інтегроване управління землекористуванням: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2016. 512 с.

2. Організаційна структура апарату Держгеокадастру 2018. Єдиний держаний вебпортал відкритих даних. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://data.gov.ua/dataset/a54cf76a-8215-4b34-8666-494cf35bda8f/resource/de4189ce-0a58-48a9-a374-a184f6a8dc85>.

3. Організаційна структура апарату Держгеокадастру 2021. Єдиний держаний вебпортал відкритих даних. Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://data.gov.ua/dataset/a54cf76a-8215-4b34-8666-494cf35bda8f/resource/bea31147-80c6-4eac-9b3f-93c435e4c908>.

4. Питання функціонування територіальних органів Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру: постанова Кабінетів Міністрів України від 16 листопада 2020 року No 1118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1118-2020-%D0%BF#Text>.

5. Питання функціонування територіальних органів Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру. Постанова Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2021 №301. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pitannya-funkcionuvannya-teritorialnih-organivderzhavnoyis50421>.

6. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року No 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>. Bennett R., Rajabifard A., Williamson I., Wallace J. On the need for national land administration infrastructures. Land Use Policy, 2012. No 29 (1). Pp. 208-219. URL: <http://fulltext.study/preview/pdf/93414.pdf/>.

7. Bommarco R., Kleijn D., and Potts S.G. Ecological intensification: Harnessing ecosystem services for food security. Trends in Ecology and Evolution 2013. No. 28(4). Pp. 230-238.

8. Borrini-Feyerabend G., Dudley N., Jaeger T., Lassen B., Pathak Broome N., et al. Governance of Protected Areas: From understanding to action. IUCN, Gland, Switzerland. 2013.

9. Brouwer H., Woodhill J., Hemmati M., Verhoosel K., and van Vuft S. The MSP Guide: How to Design and Facilitate Multi-Stakeholder Partnerships. The Netherlands: Centre for Development Innovation (CDI), Wageningen. 2015.

10. United Nations E-Government Survey 2020: Digital Government in the Decade of Action for Sustainable Development UNITED NATIONS: New York, 2020. 326 p.

Интернет джерела:

Вебсайт: <https://surl.li/hozagw>